

Ключевые слова: агрессивное поведение, дети дошкольного возраста, превентивное воспитание, профессиональная компетентность воспитателя детей дошкольного возраста, превентивная компетентность, профессиональная подготовка.

O.A. KONONCHUK. COMPETENCE COMPONENT IN THE TRAINING OF PRE-SCHOOL EDUCATION EXPERTS AS A CONDITION WARNING AGGRESSIVE BEHAVIOR PRESCHOOLERS

In the article, on the basis of psycho-pedagogical researches, identifies and describes the problem of the necessity of professional training of future teachers to the prevention of aggressive behavior of preschool children. The importance of the formation of his professional competence as a condition for the prevention of aggressive behavior of preschool children. In the structure of professional competence of future teachers DOE selected a preventive component and defines its essence. Is characterized by separate semantic components of the preventive competence of educators DOE. The interrelation of preventive competence of future specialists with the success of the prevention of antisocial behavior in preschoolers. Presented by the separate groups of professional skills of the teacher in implementing preventive activities and stages of formation of professional competence of future specialists in conditions of the UNIVERSITY.

Key words: aggressive behavior, preschool children, preventive education, professional competence of the teacher of preschool children, preventive expertise, professional training.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. В.М. Руденко.

Одержано редакцією 22.05.2017 р.

УДК: 378.159.964.21:008 – 057.875

Н.М. РУДЕНКО

ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ СПЕЦКУРСУ «КОНФЛІКТИ В ДИТЯЧОМУ ВІЦІ»

Надається визначення поняття «конфліктологічна культура», «конфліктологічна компетентність» «конфліктологічна грамотність». Розглядаються структура та рівні сформованості конфліктологічної культури фахівця. Представлено зміст спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці», який сприяє формуванню конфліктологічної культури майбутніх вихователів.

Ключові слова: конфлікти, педагогічна конфліктологія, конфліктологічна культура, конфліктологічна компетентність, конфліктологічна грамотність.

Конфліктологічна культура є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. По-перше, сучасні соціально-економічні умови підвищують конфліктність нашого суспільства, конфлікти пронизують усі сфери життя людини, тому необхідно бути готовим гідно попереджати й долати їх у повсякденному житті. По-друге, працівники дошкільної освіти у рамках виконання своїх функціональних обов'язків перебувають у процесі постійного опосередкованого або безпосереднього міжособистісного спілкування. При цьому нерідко виникають нестандартні, інколи конфліктні, ситуації, які потребують миттєвого вирішення.

Поряд із цим керівники дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) відмічають, що не завжди випускники вищої школи, опиняючись в реальному професійному середовищі, готові до здійснення конструктивної поведінки в конфлікті. Самі випускники також зазначають, що відчувають певний дефіцит конфліктологічних знань, умінь; інколи у конфліктних ситуаціях вони відчувають розгубленість й не знають як правильно себе в них поводити. Все це обумовлює особливу важливість конфліктологічної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта».

Теоретичним питанням конфліктологічної компетентності та культури присвячена значна кількість сучасних наукових досліджень (О. Денисова, В. Зазикіна, Г. Козирева, Л. Мітіної, Л. Петровської, І. Почкаєвої, Н. Самсонової, О. Щербакової та інших).

Досліджуючи праці вчених, які займаються проблемою підготовки особистості до взаємодії в конфліктних ситуаціях та середовищі, слід зазначити застосування різної термінології – «конфліктологічна компетенція», «конфліктологічна компетентність», «конфліктологічна грамотність», «конфліктологічна готовність», «конфліктологічна культура особистості», «конфліктологічна культура фахівця» тощо.

Так, наприклад, О. Щербакова [7] розрізняє поняття «конфліктологічна культура особистості» і «конфліктологічна культура фахівця». Перше вона пов'язує з прагненням та дмінням особистості попереджати й долати соціальні конфлікти, друге розглядається відносно поведінки особистості в конфліктогенному професійному середовищі. О. Щербакова [7], підкреслюючи рівні конфліктологічної підготовки, відокремлює у якості базового, нижчого рівня останньої, конфліктологічну грамотність, що характеризується знаннями й інтуїтивною, неусвідомленою поведінкою, яка базується на життєвому досвіді індивіду. Конфліктологічна грамотність особистості формується як результат її виховання у сім'ї, впливу оточення, у якому вона розвивається, прикладів поведінки батьків тощо.

Другим рівнем дослідниця відокремлює конфліктологічну компетентність як систему наукових знань про конфлікти та умінь цілеспрямовано керувати ними. Досягнення другого рівня конфліктологічної підготовки можливе лише в результаті цілеспрямованого формування.

Найвищим рівнем є сформованість конфліктологічної культури особистості. Ця комплексна якість людини забезпечує конструктивне розв'язання проблем, які виникають в процесі взаємодії особистостей, і складається з багатьох компонентів: культури ціннісної сфери особистості; культури мислення; культури почуттів; комунікативної культури; поведінкової культури.

С. Александрова вважає, що конфліктологічна культура є найвищим рівнем підготовленості до поведінки у конфліктних ситуаціях, середовищі. Вона включає в себе не лише знання про конфлікти, стратегії їх попередження й подолання, а й уміння їх застосовувати відповідно до конфліктних ситуацій, передбачає наявність в індивіда сформованих особистісних якостей (толерантність, емоційна стійкість, стресостійкість, моральність тощо), але, на відміну від конфліктологічної компетентності, ще й передбачає формування певної ціннісної сфери, внутрішнє прийняття норм поведінки у конфлікті [2].

Н. Самсонова [6] у структурі конфліктологічної культури відокремлює:

- конфліктологічну компетенцію як базові знання про конфлікти та його прояви, що слугує інформаційною базою для прийняття рішень щодо вибору тієї чи іншої поведінки в конкретній конфліктній ситуації;
- конфліктологічну готовність фахівця - усвідомлення важливості попередження та подолання конфлікту, уміння обирати оптимальну стратегію поведінки, здатність керувати власним емоційним станом, проявляючи толерантність, емоційну стійкість та стресостійкість;
- конфліктологічна компетентність як система конфліктологічних умінь щодо розв'язання конфліктологічних завдань.

Серед зазначених структурних компонентів конфліктологічної культури вважаємо найбільш ємним конфліктологічну компетентність, адже певна компетентність може сформуватися лише у особистості, яка володіє компетенцією з відповідного питання. Дотримуємося думки, що компетентність є інтегрованою якістю, складниками якої є сукупність певних знань, умінь, низка особистісних якостей і психологічних характеристик фахівця.

Розглядаючи конфліктологічну компетентність майбутнього фахівця як складну систему, Л. Ярослав відокремлює п'ять взаємопов'язаних компонентів: когнітивний (система наукових знань про різні аспекти конфлікту); мотиваційний (спрямованість особистості на конструктивне вирішення конфлікту); емоційно-вольовий (визначає здатність особистості до свідомого управління своїм емоційно-вольовим станом в конфліктних та передконфліктних ситуаціях); рефлексивний (здатність особистості до дослідження власного психологічного потенціалу й опонента); поведінковий (володіння стратегіями поведінки в конфлікті і адекватне їх використання) [8].

Формування конфліктологічної культури зумовлено використанням адекватних методів та технологій навчання, які дозволяють особистості «будувати» свої знання, активно і творчо користуватися ними у житті як своїм надбанням для формування особистості [4].

З метою формування конфліктологічної культури майбутніх вихователів ДНЗ на кафедрі педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) РДГУ було запроваджено дисципліну «Конфлікти в дитячому віці», яка передбачає 20 годин лекційного курсу і 20 годин практичних занять.

Метою викладання спецкурсу є знайомство з феноменологією конфліктної взаємодії, ефективними психолого-педагогічними засобами вирішення конфліктів в педагогічному процесі, методами аналізу і профілактики конфліктів в системі «дитина – дорослий», «дитина – дитина».

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- аналіз основних теоретичних напрямів вивчення конфлікту;
- ознайомлення з загальною теорією конфлікту;
- розгляд психологічних характеристик різних типів конфліктів;
- орієнтування студентів у методах аналізу та подолання конфліктів у педагогічному процесі;
- ознайомлення зі шляхами профілактики конфліктів в системі «дитина – дорослий», «дитина – дитина»;
- ознайомлення з методиками дослідження конфліктогенів.

У процесі засвоєння матеріалу спецкурсу студенти знайомляться з:

- місцем і роллю конфліктології в системі наук;
- зв'язками конфліктології з іншими науковими галузями та дисциплінами;
- основними підходами до вивчення конфліктів в педагогічному процесі;
- основними теоретико-методологічними проблемами сучасної педагогічної конфліктології,
- особливостями динаміки педагогічних конфліктів; видами, причинами та шляхами подолання педагогічних конфліктів;
- методами діагностики конфліктної взаємодії.

На лекційних заняттях студентам наголошується, що сучасна педагогічна конфліктологія – це окрема область наукового знання. У неї свій предмет вивчення – соціальна природа, причини, динаміка, шляхи, методи, засоби попередження і врегулювання педагогічних конфліктів [1, 3, 4, 5].

Особлива увага на заняттях зі спецкурсу приділяється проблематиці конфліктів в дитячому віці. Розглядаються наступні теоретичні питання:

1. Поняття «педагогічний конфлікт».
2. Методика аналізу конфлікту між дітьми дошкільного віку.
3. Корекція конфліктної взаємодії серед дітей дошкільного віку в ДНЗ.
4. Корекційно-розвивальна і консультативна робота з педагогічним колективом ДНЗ, дітьми та їх батьками щодо подолання конфліктів.

На заняттях спецкурсу підкреслюється безперечна прикладна спрямованість конфліктології разом з її теоретичним значенням. Ця галузь науки реально допомагає розпізнавати конфлікти, вживати належні заходи для їх профілактики і вирішення. Вона дає можливість краще орієнтуватися в складнощах соціального життя, шукати оптимальні рішення в конфліктних ситуаціях, знаходити найбільш ефективні способи впливу на поведінку людей, так чи інакше залучених в конфліктне протиборство.

На практичних заняттях студентам пропонується прийняти участь в соціально-психологічному тренінгу як засобу підвищення рівня конфліктологічної культури студентів.

Соціально-психологічний тренінг – один з методів активного навчання і психологічного впливу, здійснюваного у процесі інтенсивної групової взаємодії і спрямованого на підвищення компетентності в сфері спілкування, в якому загальний принцип активності доповнюється принципом рефлексії над власною поведінкою і поведінкою інших учасників групи. Основною метою авторського тренінгу є навчання конструктивним способам виходу з конфліктних ситуацій [5]. Основними завданнями виступають: навчання адекватному вираженню своїх почуттів без конфліктів і насилля; розвиток соціальної сприйнятливості, соціальної уяви, довіри, вміння вислуховувати іншу людину, здатність до емпатії, співпереживання; розвиток комунікативних навичок, які зміцнюють соціальні зв'язки; навчання міжкультурному розумінню і толерантній поведінці в міжетичних стосунках.

В результаті участі в тренінгу студенти навчаються оптимально виходити з конфлікту, вираженню своїх переживань без агресії; у них розвиваються комунікативні вміння та навички.

Таким чином, сьогодні вже нікому не потрібно доводити, що проблематика, пов'язана з вивченням конфліктів, має право на існування. Ми виявилися невідгодовані ні до конфліктів на макрорівні, ні до конфліктів на мікрорівні. Адже конфлікти в ХХ столітті стали основною причиною загибелі людей. Дві світові війни, більше 200 великомасштабних воїн, локальні військові конфлікти, озброєна боротьба за владу, вбивства, самогубства – усі ці види конфліктів за дуже приблизною оцінкою призвели до загибелі в ХХ столітті до 300 млн. людських життів.

Конфлікти в організаціях нерідко впливають на якість їх діяльності. Конфлікти в ДНЗ, школі дезорганізують, іноді, увесь навчально-виховний процес. Згода в сім'ї та з самим собою виступає найважливішою умовою щасливого життя кожної людини. Усе це говорить про вирішальну роль конфліктів в житті окремої людини, сім'ї, ДНЗ, школи, організації, держави. Можливо, ХХІ століття поставить людство перед альтернативою: або він стане століттям конфліктології, або він буде останнім століттям в історії цивілізації [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцупов А.Я. Конфликтология: учебник для ВУЗов./ А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 551 с.
2. Александрова С.А. Проблема формирования конфликтологической культуры студентов туристских специальностей / С.А. Александрова // Вісник Луганського НУ ім. Т.Г. Шевченка. – 2012. – № 4. – С. 5-9.
3. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В. Гришина. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 464 с.
4. Дуткевич Т.В. Конфликтология з основами психології управління / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 456 с.
5. Руденко Н.Н. Введение в педагогическую конфликтологию / Н.Н. Руденко, В.Н. Руденко, О.В. Гукаленко, О.И. Шишкина, А.И. Шишкина. – Бендеры: Полиграфист, 2002. – 76 с.
6. Самсонова Н.В. Конфликтологическая культура специалиста и технология ее формирования в системе вузовского образования: монография [Текст] / Н.В. Самсонова. – Калининград: КГУ, 2002. – 148 с.
7. Щербак О.И. Формирование и развитие понятия «конфликтологическая культура личности» в теории и практике современной конфликтологии [Текст] / О.И. Щербак // Проблемы современного образования. – 2010. – № 2. – С. 23-26.
8. Ярослав Л. Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя [Текст] / Л. Ярослав // ВІСНИК НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – №1. – С. 56-62.

REFERENCES

1. Ancupov A.Ja. Konfliktologija: uchenik dlja vuzov / A.Ja. Ancupov, A.I. Shipilov. – M.: JuNITI, 2000. – 551 s.
2. Aleksandrova S.A. Problema formuvannya konfliktologichnoyi kul'tury` studentiv tury'sts'ky`x special`nostej / S.A. Aleksandrova // Visny`k Lugans`kogo NU`tetu im. T.G. Shevchenka. – 2012.– № 4.– S. 5-9.
3. Grishina N.V. Psihologija konflikta / N.V. Grishina. – SPb.: Izd-vo «Piter», 2000. – 464 s.
4. Dutkevych T.V. Konfliktologiya z osnovamy` psy`xologiyi upravlinnya / T.V. Dutkevych. – K.: Centr navchal`noyi literatury`, 2005. – 456 s.
5. Rudenko N.N. Vvedenie v pedagogicheskiju konfliktologiju / N.N. Rudenko, V.N. Rudenko, O.V. Gukalenko, O.I. Shishkina, A.I. Shishkina. – Benderu: Poligrafist, 2002. – 76 s.
6. Samsonova N.V. Konfliktologicheskaja kul`tura specialista i tehnologija ee formirovanija v sisteme vuzovskogo obrazovanija: monografija [Tekst] / N.V. Samsonova. – Kaliningrad: KGU, 2002. – 148s.
7. Shherbakova O.I. Formirovanie i razvitie ponjatija «konfliktologicheskaja kul`tura lichnosti» v teorii i praktike sovremennoj konfliktologii [Tekst] / O.I. Shherbakova // Problemy sovremennoho obrazovanija. – 2010. – № 2. – S. 23-26.
8. Yaroslav L. Psy`xologichny`j analiz struktury` konfliktologichnoyi kompetentnosti majbutn`ogo vchy`telya [Tekst] / L. Yaroslav // VISNY`K NTUU «KPI». Filosofiya. Psy`xologiya. Pedagogika. – 2010. – № 1. – S. 56-62.

Н.Н. РУДЕНКО. ФОРМИРОВАНИЕ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ СПЕЦКУРСА «КОНФЛИКТЫ В ДЕТСКОМ ВОЗРАСТЕ»

В статье даются определения понятий «конфликтологическая культура», «конфликтологическая компетентность», «конфликтологическая грамотность». Рассматриваются структура и уровни сформированности конфликтологической культуры специалиста. Представлено содержание спецкурса «Конфликты в детском возрасте», который способствует формированию конфликтологической культуры будущих воспитателей.

Ключевые слова: конфликты, педагогическая конфликтология, конфликтологическая культура, конфликтологическая компетентность, конфликтологическая грамотность.

N.M. RUDENKO. FORMATION OF CONFLICTOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS IN THE SPECIAL COURSE «CONFLICTS IN CHILDHOOD»

In the article definitions of «conflictological culture», «conflictological competence», «conflictological literacy» are given. The structure and levels of formation of a specialist's conflictological culture are considered. The content of the special course «Conflicts in childhood» is presented, which contributes to the formation of a conflictological culture of future educators.

Key words: *conflicts, pedagogical conflictology, conflictological culture, conflictological competence, conflictological literacy.*

Рекомендовано до друку.

Д-р. психол. наук, проф., дійсн. член АНВШ України Р.В. Павелків.

Одержано редакцією 18.05.2017 р.

УДК: 371.134.036:373.3

Т.К. ВОЛОДЬКО

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зроблено спробу обґрунтувати теоретичні засади формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи за допомогою організації та проведення виставок творчих робіт. Навчально-виставкова діяльність майбутніх учителів початкової школи як форма роботи у ВНЗ створює хороші умови для розвитку їх дисциплінованості, відповідальності, творчого мислення. Крім того, це надійне підґрунтя їхньої підготовки до самостійного розв'язання творчих завдань, а також участі в науково-дослідній роботі.

Ключові слова: *творчий потенціал майбутнього вчителя початкової школи, організація виставок майбутніх учителів початкової школи, творче навчальне середовище, виставкова діяльність.*

Одне з найбільш актуальних завдань сучасного суспільства, яке перебуває на етапі євроінтеграції у світовий освітній простір, є розвиток творчих можливостей особистості, здатної до професійного самовдосконалення та самореалізації. Це відображено у вітчизняних державних документах: Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”; Концепції національного виховання тощо. Зокрема, у Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХІХ століття”) зазначено, що нова реальність породжує і нову культурну реальність, провідними рисами якої є переоцінка системи цінностей, створення нових відносин між основними учасниками художнього життя, зміна критеріїв оцінки естетичних і художніх цінностей, розширення меж естетичних і художніх потреб, поява нових відносин та форм організації художнього життя, формування нового естетичного досвіду, естетичної культури [4].

Усе це вимагає розробки нових активних методів формування художнього сприймання майбутніх учителів початкової школи, смаків, потреб та ідеалів, які базуються на діалозі, дискусійних формах роботи, позитивній “конфліктності”, передбаченні відстоювання власної позиції, діалогових відносин між учителем і учнями, важливу роль у якій має відіграти виставкова діяльність.

Метою статті є встановлення теоретичних засад формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи за допомогою організації та проведення виставок.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що проблема формування творчого потенціалу була предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних науковців як складова професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Зокрема, філософський аспект творчості розглядали у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, О. Коршунов та інші; психологічні засади містяться в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та ін. Не менш важливим є педагогічний аспект, який детально розглядали В. Андреев, Д. Вількеєв, М. Данилов, Н. Кичук, М. Махмутов, О. Рудницька, С. Сисоєва, М. Скаткін, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін. Високо оцінюючи результати науковців, відзначаємо, що проблема формування творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи в процесі виставкової діяльності не була предметом окремого дослідження, але нами виявлено необхідність праць, які спеціально розглядали специфічні прояви творчої активності в умовах педагогічних ВНЗ, що свідчить про її актуальність.

Так, В. Клименко розкрив проблему механізму творчості, що ґрунтується на таких принципових засадах:

–механізм творчості не є елітарним явищем, оскільки притаманний кожній людині, яка до цього прагне; ніщо в людині не розвивається зненацька; процес творчості є єдністю мислення, почуттів, уяви, психомоторики та енергопотенціалу;

–механізм творчості починає діяти, коли всі його складові пропорційно розвинені та взаємно підсилюють одна одну;

–механізм творчості розвивається в процесі самореалізації особистості;

–вищу насолоду, натхнення діями людина отримує не від результату роботи, а від творчого процесу, в якому народжується матеріальний предмет чи знакова система [5]

Сучасний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних ВНЗ потребує з-поміж інших аспектів творчого становлення фахівця, яке можливе лише в умовах творчого навчального середовища.

Філософський словник визначає творчість як процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні й духовні цінності. С. Гончаренко в “Українському педагогічному словнику” авторитетно дає тлумачення терміна “педагогічна творчість”: “Оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії й практики виховання та навчання. Досягнення творчого результату